

OLAYLAR VE YORUMLAR

(FACTS AND COMMENTS)

Ömer Engin LÜTEM

E. Büyükelçi

AVİM, Avrasya İncelemeleri Merkezi Başkanı
oelutem@avim.org.tr

Öz: *Bu yazı, Eylül-Kasım 2012 ayları içinde Türkiye-Ermenistan ilişkilerindeki gelişmeleri, A.B.D.'nde 6 Kasım'da yapılan başkanlık diğer seçimlerde Ermenilerin tutumunu ve Ermeni adayları, Fransa ve Ermeni Sorunu başlığı altında Fransa'da Ermeni soykırımı iddialarını reddedenlere karşı yeni bir kanun tasarısı ile ders kitaplarında Ermeni soykırımı konularını ve gelecek Şubat ayında Ermenistan'da yapılacak olan Başkanlık seçimleri incelenmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *R.T. Erdoğan, A. Davutoğlu, S. Sarkisyan, E. Nalbantyan, B. Obama, M. Romney, F. Hollande, G. Tsarukyan, L. Ter-Petrosyan, ABD ve Ermenistan başkanlık seçimleri, Fransız okul kitaplarında Ermeni sorunu*

Abstract: *This article studies the developments concerning Turkey-Armenia relations during September-November 2012, Armenians stance on the presidential and other elections held in U.S on 6 of November and the Armenian candidates, the Armenian question in France including the project of a new law against the deniers of Armenian genocide allegations and the Armenian question in French school books, and Armenian presidential elections to be held in February 2013.*

Keywords: *R.T. Erdoğan, A. Davutoğlu, S. Sarkisian, E. Nalbantian, B. Obama, M. Romney, F. Hollande, G. Tsarukyan, L. Ter-Petrosian, Presidential elections in U.S. and in Armenia, Armenian question in French school books.*

I - TÜRKİYE-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİ

Eylül- Kasım 2012 döneminde Türkiye- Ermenistan ilişkilerindeki olumlu bir gelişme olmamıştır. Ermenistan Türkiye ile hiçbir ilişki kurmak istemez bir şekilde hareket etmekte, her fırsatta Türkiye'yi eleştirmekte, Türkiye'den gelen her girişimi reddetmekte ve protokollerin hiçbir koşula bağlanmadan tasdik edilmesini ve Türk sınırının açılmasını istemektedir.

Bu duruma bir örnek olmak üzere Dışişleri Bakanın Davutoğlu'nun geçen Ağustos sonunda Bişkek'te Türkçe konuşan Ülkeler Doruk toplantısında Karabağ sorunun Güney Kafkaslarda istikrarın sağlanmasına önünde engel oluşturduğu, Karabağ ve işgal altındaki diğer Azerbaycan topraklarının işgaline son verilmesi gerektiği, Karabağ konusundaki müzakerelerin başarısızlığından endişe duyduklarını, Karabağ sorunu Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü temelinde çözülmedikçe Güney Kafkaslarda barış ve istikrarın sağlanmasının zor olacağına dair sözlerine karşılık¹ Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcısı

Şavarş Koçaryan, Davutoğlu'nu uluslararası hukuku bilmediğini iddia ederek, toprak bütünlüğünün halkların kendi kaderini kendilerinin tayin etmesini ortadan kaldırmadığını ifade etmiş² ve böylelikle Azerbaycan topraklarının Ermeni işgali altında bulunduğu olgusunu arka plana itmeye çalışmıştır.

Minsk Grubunun yıllardan beri süren ve fakat hiçbir sonuç vermeyen çalışmaları karşında Dışişleri Bakanı Davutoğlu Azerbaycan ve Ermenistan'ın İstanbul'da bir araya gelerek Karabağ sorununa ikili düzeyde çözüm aramalarını önermiştir.³ Ermenistan Dışişleri Bakanı Nalbantyan bu konuda Türkiye'nin arabuluculuk gayretlerini reddetmiş ve Karabağ sorunu hakkında, Rusya dâhil, çeşitli ülkelerde yapılan görüşmelerin, bu görüşmeler İstanbul'da yapılmadığı için mi başarısız olduğu gibi anlamsız bir soru sormuş ayrıca Suriye'yi kastederek, Türkiye'nin komşuların sorunlarına arabuluculuk yapma girişimlerinin (Suriye'yi kastetse gerek) olumlu değil tam tersine sonuçlar verdiğini ileri sürmüştür.⁴ Ermenistan Dışişleri Bakanının, bilerek veya bilmeyerek, Türkiye'nin Ermenistan ve Azerbaycan'ın Minsk Grubu olmadan doğrudan müzakere yapmalarını önerdiğini gözden kaçırdığı görülmektedir.

1 “Liberation of the Azerbaijani Territories Main Direction of Our Foreign Policy” *APA*, 23 Ağustos 2012.

2 “La Réponse de la Diplomatie arménienne au Ministre Turc” *Armenews*, 3 Eylül 2012.

3 “Turkey, Nagorno-Karabakh and the South Caucasus” *Today's Zaman*, 28 Ağustos 2012.

4 “Yerevan Rules Out Ankara's Mediation of Karabakh Conflict” *Interfax*, 4 Eylül 2012.

Türkiye-Ermenistan ikili ilişkilerine gelince Ermenistan'ın tutumunda hiçbir değişiklik olmadığı Başbakan Tigran Sarkisyan'ın Türkiye'ye gecikmeden diplomatik İlişki kurulmasını ve sınırın açılmasını önerdiklerine dair sözlerinden anlaşılmaktadır.⁵ Bu yaklaşım mevcut sorunlar çözülmeden ilişkilerin normal hale getirilmesi gibi gerçekçi olmayan bir nitelik taşımaktadır. Buna karşılık Başbakan Erdoğan, 11-12 Eylül 2012 tarihinde Bakü'de Türkiye-Azerbaycan Stratejik İşbirliği Konseyi Toplantısında gazetecilerin bir sorusuna cevaben Dağlık Karabağ sorununa çözüm yolları bulunmadığı sürece Türkiye'nin sınırını açmasının söz konusu olmadığını, ayrıca işgal altında olan yerlerden Ermenilerin çekilmesi gerektiğini söylemiştir. Erdoğan başka bir vesileyle "Ermenistan, Ermeniler ve onların yanında yer alanlar, içeride dışarıda fark etmez, bilsinler ki Azeri kardeşlerimizin hakları yerine gelmedikçe bizim tutumumuzda bir değişme olmayacaktır" demiştir.⁶

Ermenistan'ın tutumunda hiçbir değişiklik olmadığı Başbakan Tigran Sarkisyan'ın Türkiye'ye gecikmeden diplomatik İlişki kurulmasını ve sınırın açılmasını önerdiklerine dair sözlerinden anlaşılmaktadır

Soykırım iddiaları konusunda ise Dışişleri Bakanı Davutoğlu 1915 olayları hakkında Türkiye'nin Ermenistan la görüşmelere hazır olduğunu, ayrıca tarihi olayların siyasallaştırılmasına da karşı olduğunu belirterek Türkiye'nin 2005 yılından bu yana bu konuda ortak komisyonlar kurulması (tarihçiler komisyonu) fikrini desteklediğini ancak Ermenistan'ın bu öneriyi olumlu cevap vermediğini söylemiş ayrıca tarih politikayla karıştırılırsa bundan bir çözüm çıkmayacağını da belirtmiştir.⁷

Diğer yandan Başkan Sarkisyan'ın gitgide daha fazla" soykırım" konusunda konuşmaya başladığı görülmektedir. Rusya Ermenilerinin bir örgütü olup Erivan'da toplanan Dünya Ermeni Kongresinde yaptığı bir konuşmada Ermeni soykırımının 100 yıldönümünün yaklaştığını ve Ermeni halkına karşı işlenen bu cinayetin hak ettiği şekilde tanımlanması gerektiğini söylemiş,⁸ İtalyan Quotidiano Nazionale Dergisine verdiği bir mülakatta ise Ermeni soykırımının unutulmuş bir felaket olmaya devam ettiğini, Yahudi Holokostu hakkında her şey bilinirken, Ermenilerin ortadan kaldırılışı üzerine kalın bir perde çekildiğini, bunun çifte standart olduğunu belirterek ve dünyada kaç kişinin bu gerçeği gerektiği gibi bildiği sorusunu sormuştur.⁹ Bir başka

5 "Başbakan (Ermenistan) Biz Türkiye'ye Gecikmeden Diplomatik İlişki Tesis Etme ve Sınırları Açmayı Öneriyoruz" *News.am*, 8 Eylül 2012.

6 "İsrail ve Ermenistan'a Rest Çekti" *Radikal*, 1 Ekim 2012.

7 "Davutoğlu Reacts Against Islamophobia" *Turkish Government News*, 24 Eylül 2012.

8 "The Armenian Genocide Should be Assessed As it Deserves, Armenian President Says" *Mediamax*, 15 Ekim 2012.

9 "Armenia Awaits Turkey to Change its Stance- President Sargsyan" *News.am*, 25 Ekim, 2012.

konuşmasında ise Türkiye'nin er veya geç soykırım gerçeğini kabul etmek zorunda kalacağını ve bu kabulün Avrupa ile ilişkiler kurmak için gerekli olanların asgarisini oluşturduğunu söylemiştir.¹⁰ Ermenistan Devlet Başkanının soykırım iddialarının Türkiye tarafından tanınmasında Türkiye'nin AB üyeliğinin etkin bir rol oynayacağına inandığı anlaşılmaktadır.

Protokoller konusuna gelince Sarkisyan Quotidiano Nationale'ye verdiği mülakatta Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkilerini normalleştirme sürecini başlattığını ancak Ankara'nın bu süreci kabul edilemez koşullara bağladığını, bu gün Ermenistan'ın Avrupa Birliği, A.B.D. ve Rusya ile beraber Türkiye'nin tutum değiştirmesini beklediğini ifade etmiştir.¹¹ Sarkisyan bu sözleriyle Ermenistan'ın protokollerin imzalanmasını kabul ettiğini ancak Türkiye'nin bu belgelerin tasdikini Karabağ sorununa bağladığını, fakat ilgili tarafların (AB, A.B.D., Rusya ve Ermenistan) Türkiye'nin bu tutumunu değiştirmesini istediklerini belirtmek istemiştir.

Türkiye-Ermenistan ilişkileri konusunda A.B.D' nin tutumuna da değinmek gerekmektedir. Bilindiği üzere A.B.D. iki ülkenin normal ilişkiler kurması için ciddi bir çaba içindedir. Erivan'daki A.B.D. Büyükelçisi John Heffern Türkiye-Ermenistan ilişkileri konusunda 2009'da imzalanmış olan protokollerin canlandırılması çabalarının sürdüğünü, ilerleme sağlanamamanın yarattığı düş kırıklığına rağmen A.B.D' nin bu konuyu bırakmadığını ve her fırsatta protokoller konusunu ortaya attığını söylemiştir.¹²

Sonuç olarak Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde olumlu hiçbir gelişme görülmediğini aksine Ermenistan'ın her fırsatta Türkiye'yi suçladığını, 1915'in 100. yıldönümünü Türkiye üzerinde baskı aracı olarak kullanmak çabası içinde olduğunu, diğer yandan Türkiye'nin protokolleri hiçbir şarta bağlamadan tasdik edip uygulaması için AB, ABD ve Rusya'nın desteğini sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

II - AMERİKAN SEÇİMLERİ VE ERMENİLER

6 Kasım 2012 tarihinde ABD'de Başkanlık Seçimleri, Temsilciler Meclisi Seçimleri ve 100 sandalyeli Senato'nun 33 üyesi için seçimler yapılmıştır.

Dünyanın en eski ve en köklü demokrasisi olan A.B.D.'de seçimler gayet

10 "Serge Sargsyan: Soner or Later Turkey Will be Compelled to Accept the Truth" *Armradio.am*, 16 Kasım 2012.

11 "Armenia Awaits Turkey to Change its Stance- President Sargsyan" *News.am*, 25 Ekim, 2012.

12 "Heffern Sees Continued US Push for Protocols" *Asbarez*, 7 Kasım 2012.

geniş bir alana yayılmaktadır. ABD Başkanın yanında Senato, Temsilciler Meclisi üyeleri, Eyalet valileri ve eyalet senatoları ve temsilciler meclisleri veya bunlara uygun düşen kuruluşların üyeleri, kentlerde belediye başkanları, belediye meclisleri üyeleri, yerine göre hâkim ve savcılar, polis şefleri, hatta bazen okul müdürleri de seçimle iş başına gelmektedir.

Genelde Ermeniler tüm seçimlere ilgi göstermekte ve seçim kampanyalarına, görev alarak ve/veya bağışta bulunularak, aktif bir şekilde katılmaktadırlar. Ermenileri böyle davranmaya yönelten nedenlerden biri de, ne Ermenistan'ın ne de Diaspora'nın Türkiye ve Azerbaycan'dan olan taleplerini gerçekleştirecek gücü olmadığı için, diğer devletlerin yardım ve desteğine muhtaç olmaları ve bu desteği sağlayabilmek üzere de Ermeni görüşlerini benimseyen kişilerin seçilmesine çalışmalarıdır.

1. Ermeni Seçmenlerinin Olası Sayısı

Diaspora Ermenileri ABD'de 1,5 milyon Ermeni bulunduğunu iddia etmekte ancak bu rakamı kanıtlayamamaktadırlar. 2010 nüfus sayımına göre Ermenilerin sayısı 474.509'dur.¹³ Sayımlar beyan üzerinden yapıldığından bu rakam halen kendini Ermeni olarak görenleri ve bunu resmen belirtilenleri ifade etmektedir. Ermeni kökenli olmakla beraber asimilasyon veya entegrasyon sonucu olarak artık kendini tamamen Amerikalı addeden, sayısı tam olarak bilinmeyen ancak az olmadığı tahmin edilen kişiler de vardır.

Seçimlerde Ermeni oylarının ne kadar olduğunun saptanması noktasında bu oyların kendini Ermeni olarak deklare eden 474.509 kişiden gelmesi normaldir. Bunlardan önemli bir kısmının oylarını soykırım iddialarının tanınması, Türkiye'den toprak ve tazminat istenmesi ve Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanması veya bağımsız devlet olması gibi Ermeni taleplerini dikkate alarak kullandıkları düşünülmektedir. Bu çerçevede yuvarlak bir rakam olarak ABD'de militan denebilecek Ermenilerin sayısının 400.000 kişi olduğu söylenebilir. Çocuklar, yaşlılar düşüldüğünde bu rakam daha da azalmaktadır. Ancak A.B.D'nde 239 milyon kadar seçmen bulunduğundan Ermeni seçmenlerin sayısı önemsizdir. O nedenle Ermenilerin ülke çapında bir etkisi bulunmamakta ve bu etki Ermeni nüfusunun yoğunlaştığı yerlerde ve bunların başında da Los Angeles bölgesinde hissedilmektedir.

Amerikan seçimlerde Ermenilerin tutumunu etnik Ermeni adaylar, Ermenilerin desteklediği Kongre üyeleri (Senato ve Temsilciler Meclisi üyeleri) ve Başkanlık Seçimlerinde Ermeniler olmak üzere olmak üzere üç ayrı bahiste inceleyeceğiz.

13 "2010 American Community Survey 1-Year Estimates: TOTAL ANCESTRY REPORTED". *United States Census Bureau*.

2. Etnik Ermeni Adaylar

Tüm çabalara rağmen ABD Senatosu veya Temsilciler Meclisine şimdiye kadar bir Ermeni seçilememiştir. Ancak Kaliforniya'dan federal Temsilciler Meclisine seçilmiş olan Ana Eshoo ile Jackie Speier'in Ermeni asıllı olduğu bazı Ermeni kaynaklarında belirtilmektedir.¹⁴ Bu kişiler Ermeni görüşleri doğrultusunda oy kullanmakla beraber bu görüşlerin kabulü için fazla aktif değildir.

Buna karşın Eyalet Meclislerine seçilen Ermeniler vardır. 6 Kasım seçimlerinde Eyalet Meclisine seçilen Ermenilerin sayısı ve adları aşağıda gösterilmiştir.¹⁵

- California Eyalet Meclisine 2 kişi (Khacho Achadjian ve Adrin Nazarian)
- Idaho Eyalet Senatosuna 1 kişi (Al Shoushtarian)
- Iowa Eyalet Senatosuna 1 kişi (Tim Kapucian)
- Kentucky Eyalet Temsilciler Meclisine 1 kişi (Marie Lou Marzian)

14 "Elections Bring Broad Bipartisan Victories for ANCA Endorsed Candidates" *Asbarez*, 7 Kasım 2012.

15 Garen Yegharian "2012 Election: The Aftermath." *Asbarez*, 9 Kasım 2012.

- Massachusetts Temsilciler Meclisine 2 kişi (James Miceli, John Fresolo)
- Minnesota Temsilciler Meclisine 1 kişi (King Banaian),
- New Hampshire Temsilciler Meclisine 2 kişi (Charlene Takesian, Gary Azarian)
- Rhode Island Temsilciler Meclisine 2 kişi (Jared Nunes, Katherine Kazarian)

Bu kişilerin dışında Ermeni basını az sayıdaki bazı makamlara Ermenilerin seçilmesini önemsemektedir. Bunların başında Rhode Island'ın Warwick şehri Belediye Başkanlığına yeniden seçilen Scott Avedisian gelmektedir. Bu çerçevede seçilen diğer kişiler şunlardır: Oregon Devlet İş Teşkilatına Brad Avakian, Massachusetts'de Middlesex Şerifliğine Peter Koutoujian, Arizona'da Pima Bölgesi Okul Müdürlüğüne Linda Arzoumanian.¹⁶

Eyalet Meclislerindeki üye sayısı binlerle ifade olunduğundan buralara 12 kadar Ermeni seçilmiş olması önemli bir rakam değildir. Diğer yandan Ermenilerin az sayıda olduğu Idaho, Iowa ve Kentucky gibi eyaletler meclislerine bazı Ermenilerin seçilmiş olması, kazananların Ermeni oldukları için değil kişisel konum ve yetenekleri nedeniyle seçilmiş olduklarını düşündürmektedir. Son olarak hayli Ermeni yaşadığı bilinen New York ve New Jersey gibi eyaletlere Ermeni seçilememiş olmasını başarısızlık olarak görmek doğru olacaktır.

3. Senato ve Temsilciler Meclis Seçimleri ve Ermeniler

Ermeni asıllı olmayan ancak Ermeniler tarafından desteklenen Senato ve Temsilciler Meclisi adaylarına gelince bir Taşnak kuruluşu olan ve Amerikan Ermenilerinin çoğunluğunun izlediği ANCA (Armenian National Committee of America) seçimlerden önce hangi adaylara oy verilmesi hakkında Ermenilere tavsiyelerde bulunmuştu. Bunun için, aşağıda ayrıca anlatacağımız gibi, adaylara yanıtlamaları için bir soru cetveli gönderilmiş, bu yanıtlar ve adayların geçmiş tutum ve eylemleri dikkate alınarak, her adaya "Ermeni davalarını" desteklemeleri konusunda bir not verilmiş¹⁷ ve oy verilmesi gereken adayların listesi açıklanmıştır.¹⁸ Bu liste incelendiğinde 31 eyalette,

16 Harut Sassounian : Armenian-Americans Score Major Gains in US Elections" *Armenian Weekly*, 3 Kasım 2012

17 Bu notlar iyiden kötüye A,B,C,D olarak gitmekte ayrıca bu harflerin her biri artı(+) veya eksi (-) olarak değerlendirilmektedir. Buna göre A+ en yüksek not olmaktadır.

18 "Anca Announces 2012 Congressional Endorsements" *Asbarez*, 23 Ekim 2012.

15'i senatöre ve 130 Temsilciler Meclisi üyesine, toplam 145 adaya oy verilmesi istenmiştir. Ancak ABD'de 50 eyalet vardır ve seçilmesi gereken 33 senatör ve 435 Temsilciler Meclisi üyelerinin toplamı 468'dir. Buna göre ANCA 19 eyalet için bir tavsiyede bulunmamış, ayrıca 468 sandalyenin yaklaşık 2/3 'ü için de kime oy verileceğini belirtememiştir. Bu durum, ABD'de Ermeni oylarının az olduğunun bir diğer göstergesidir.

Seçimler sonucunda ANCA'nın oy verilmesini istediği 15 senatörden 12'sinin, 130 Temsilciler Meclisi üyesinden ise 118'inin kazandığı açıklanmıştır.¹⁹ Böylece Kongre'de Ermeni görüşlerini desteklemesi

beklenenlerin sayısında yaklaşık %10 kadar bir azalma olmuştur. Ancak bu azalma Ermenilerin Senato ve Temsilciler Meclisindeki etkilerin azalmasını sağlayacak boyutta değildir.

Kaliforniya'da bazı seçim bölgelerinin birleştirilmesi sonucunda her ikisi de Demokrat Parti üyesi olup Ermeni taleplerini yerine getirmek için ciddi çaba harcayan Howard Berman ile Brad Sherman aynı seçim bölgesine düşerek rakip durumuna gelmişlerdir.

Bu arada Kaliforniya'da bazı seçim bölgelerinin birleştirilmesi sonucunda her ikisi de Demokrat Parti üyesi olup Ermeni taleplerini yerine getirmek için ciddi çaba harcayan Howard Berman ile Brad Sherman aynı seçim bölgesine düşerek rakip durumuna gelmişlerdir. Seçimi Brad Sherman kazanmıştır. Böylelikle Temsilciler Meclisinde Ermeniler lehine çok aktif

olanların sayısı bir kişi azalmıştır. Berman 2010 yılına kadar Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesi'nin başkanıydı. Bu makamın olanakları, Ermeni soykırım iddialarının tanınmasına ilişkin kararların kabul edilmesi için sonuna kadar kullanmasıyla dikkatleri çekmişti. Bu bağlamda 2010 yılında soykırım savının tanınmasına ilişkin bir karar tasarısının kabulü için alışılmadık dışında davranarak tasarı lehinde konuşmuş, oylama yapılması için normalin çok üstünde bir zaman tanımış ve hatta başkanlık makamını bırakıp koridorlarda tasarı lehine oy verebilecek üyeleri aramış ve onlara oy verdirerek tasarının kabul edilmesini sağlamıştı.²⁰

4. Başkan Seçimi

Yukarıda belirttiğimiz gibi ANCA her seçimden önce bir soru cetveli hazırlayarak bunları, başkan adayları dâhil, tüm adaylara göndermekte ve yanıtlamalarını istemektedir.

19 "Elections Bring Broad Bipartisan Victories For ANCA Endorsed Candidates" *Asbarez*, 7 Kasım 2012.

20 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 35, s.35

Söz konusu cetveli 28 soru içermektedir. Sorular şu bölümlere ayrılmıştır: Ermeni soykırımının ABD tarafından tanınması, Ermenistan ve Karabağ'ın A.B.D. tarafından desteklenmesi, Azerbaycan'a Amerikan yardımı koşulları, Türkiye'nin Ermenistan'a uyguladığı abluka, Karabağ'ın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi, ABD Başkanının Ermenistan'ı ziyareti ve Ermenistan Başkanını ABD'ye davet etmesi, Ermeni Asıllı Amerikalıların Hükümete katılması ve Darfur.

Soruların içeriği hakkında bir fikir verebilmek üzere bunlardan "Ermeni soykırımının ABD tarafından tanınması" bölümündeki soruları aşağıda veriyoruz:

- *Başkan olduğunuz takdirde Ermeni Soykırımını resmen ve alenen bir soykırım olarak tanıyacak mısınız?*
- *Kongrenin Ermeni soykırımını teyit eden bir mevzuat kabulü hakkındaki görüşleriniz nelerdir?*
- *Türkiye'nin Ermeni Soykırımını reddetmesine son vermesi için hangi önlemleri alacaksınız?*
- *Ermenistan ve Türkiye'ye gönderilecek büyükelçi adaylarının Ermeni soykırımını tanınmasını isteyecek misiniz?*
- *Bir Ermeni soykırımı olup olmadığını saptayacak "komisyonlara" karşı çıkacak mısınız?*

Adaylar bu sorulara olumlu cevap verdikleri takdirde başta Ermeni soykırım iddialarının kabulüne çalışmak, Ermenistan'ın Karabağ politikasını desteklemek, ABD'nin Ermenistan ve Karabağ'a mali yardım yapması için çaba göstermek gibi bazı konularda peşinen yazılı taahhüde girmiş olmaktadır. Seçim bölgelerinde önemli sayıda Ermeni bulunan adayların bu sorulara olumlu cevap vermeleri normaldir. Ancak bazı adayların taahhüde girmemek için, soruları yanıtlamak yerine, daha genel ifadeler içeren bir mektup gönderdikleri anlaşılmaktadır.

2008 seçimlerinde Cumhuriyetçilerin adayı John McCain kesin vaatlerde bulunmaktan kaçınırken Barack Obama Ermeni soykırımını tanımak ve tanınmasını sağlamak konusunda sarıh taahhütte bulunmuş ayrıca bu tutumunu şifahen birkaç kez dile getirmişti. Ancak Başkan seçildikten sonra, Türkiye'nin ABD dış politikasındaki önemini dikkate alarak, Ermenilere verdiği sözleri yerine getirmekten vazgeçmiş ve bu nedenle de Ermeniler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Bayan Hillary Clinton'da Demokrat Partiden başkan aday adayı olduğu dönemde Ermeni taleplerini olumlu

yanıtlamış ancak Dışişleri Bakanı olunca soykırım iddialarını tarihi bir tartışma olarak nitelemiş ve bu nedenle Ermeniler tarafından eleştirilmiştir. Ermeni temsilcileri tüm çabalarına rağmen geçen dört yıl içinde Başkan Obama ve Hillary Clinton ile görüşmeyi başaramamışlardır.

Bu yıl seçimlerden önce ANCA Başkan Obama'ya bir mektup göndererek²¹ Ermeni sorununa ilişkin Hükümet politikalarını tartışmak üzere Amerikalı Ermenilerin önderleriyle görüşmesini istemişler ve bu münasebetle de Obama başkan olduğundan bu yana bu öyle bir buluşmayı istediklerini ancak bunun gerçekleşmediğini belirtmişler ve Başkan ve Ermeni Amerikalılar arasında doğrudan diyalog olmamasının Amerikan demokrasisi ve diplomasisi için sağlıklı olmadığını ileriye sürmüşlerdir.

ANCA diğer başkan adayı Mitt Romney'e de bir mektup göndererek, Ermeni kökenli seçmenlerin özellikle ilgilendiği sorunlar hakkında Başkan olunca ne gibi politikalar izleyeceğini ve öncelikler gözeteceğini açıklamasını ayrıca Ermeni toplumu temsilcileriyle bir toplantı yaparak kendi önceliklerini anlatmasını ve gelecek ay ve yıllarda nasıl beraberce çalışılabileceğinin araştırılmasını istenmiştir.²² Diğer yandan, Obama'nın aksine Romney'den yukarıda değindiğimiz Soru Cetvelini yanıtlaması da talep edilmiştir.

Gerek Başkan Obama gerek Mitt Romney bu mektuplara cevap vermemişlerdir. Bu alışılmadık durum Ermeni çevrelerinde şaşkınlık yaratmış ve önemsenmedikleri ve hatta küçümsendikleri duygularına kapılmalarına neden olmuştur.

Başkan adaylarının bu mektuplara neden cevap vermedikleri açıklanmamıştır. Bununla beraber bu nedeni tahmin etmek zor değildir. Her iki aday da bazı Ermeni oylarını kaybetmelerine neden olacak olmasına rağmen Ermenilerin çok aşırı taleplerine muhatap olmak ve özellikle bu konuda peşinen taahhüt altına girmek istememişlerdir. Diğer yandan konu daha derinliğine incelendiğinde her iki adayın da ayrı nedenlerle Ermeni oylarına ihtiyaç duymadıkları görülmüştür.

Başkan Obama'nın, Ermeniler kendisine oy vermeseler dahi, Ermenilerin fazla olduğu Kaliforniya'da ile doğu yakasında New York, New Jersey ve hatta Massachusetts gibi eyaletlerde kazanması öngörüldüğünden Ermeni oylarına ihtiyacı olmamıştır.

Cumhuriyetçi aday Mitt Romney'in ise Ermenilerin az olduğu eyaletlerden

21 "ANCA Again Calls on President Obama to Meet with Armenian American Leadership" *ANCA Press Release*, 16 Ağustos 2012

22 "ANCA Invites Romney to Share views on Armenians American Issues" *ANCA, Press Release*, 17 Ağustos 2012.

oy beklediği için Ermeni oylarına önem vermemiş olduğu anlaşılmaktadır. Ermenilerin göreceli olarak çok sayıda bulunduğu Massachusetts'te Valilik yapmış olmasına rağmen Romney Ermeni konularına fazla ilgi göstermeyen bir kişi olarak bilinmektedir.

Diğer yandan başkan adaylarının seçim örgütlerinin, Ermenilerin oylarını kime verecekleri hususunda yapmak istedikleri pazarlıkları önlemek üzere söz konusu soruları cevaplandırmamak ve Ermeni heyetlerini kabul etmemek hususunda anlaşmış olmaları da mümkündür.

Seçimlere yaklaşık 20 gün kala, 15 Ekim 2012 tarihinde, ANCA yayınladığı bir bildiriye her iki başkan adayının da başkanlık seçimleri için Ermeni toplumunun desteğini kazanmadığını ve bu nedenle hangi adayın destekleneceği hakkında tavsiye de bulunamayacağını bildirmiştir.²³ ANCA'nın bu tutumu şimdiye kadar oylarını Ermeni taleplerini dikkate alan adaylara veren bazı Ermenileri adeta serbest bırakmıştır. O nedenle bu başkanlık seçimlerinde Ermenilerin, militan değil olağan Amerikan vatandaşları olarak, adayların ekonomik, sosyal ve dış politika konularındaki programlarına göre, oy kullandıkları sonucuna varılmaktadır.

Seçimlerden sonra gerek ANCA gerek diğer büyük Ermeni kuruluşu olan AAA (Armenian Assembly of America = Amerika Ermeni Asamblesi) yayınladıkları bildiriyle Başkan Obama'yı kutlamışlardır.

AAA bildirisinde Başkan Obama'dan soykırımın 100. yıldönümüne yaklaşıldığı için Ermeni soykırımının tanınması hakkında daha açık olmasını, Türkiye'nin geçmişiyile yüzleşmesine çalışmasını ve böylece dünya çapında soykırımın önlenmesi davasına yardım etmesini bekledikleri belirtilmiştir.²⁴

ANCA ise, daha genel ifadelerle, Obama Hükümetinden ve yeni Kongre'den Ermeni toplumunun önceliklerine ilişkin politikalarda ilerleme sağlanması için hemen çalışılmaya başlanmasını bekledikleri ifade edilmiştir.²⁵

Soykırım iddiasının tanınması, Türkiye'nin Ermenistan'a tazminat ve toprak vermesi, Karabağ'ın ayrı bir devlet olarak tanınması Ermenistan'a ve Karabağ'a yardımda bulunulması gibi bilinen Ermeni taleplerinin, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da Beyaz Saray'da olumlu karşılanması, ABD için ciddi dış politika sorunları yaratacağı için, beklenmemektedir. Buna karşın bu taleplerden aşırı olmayan bazıları için Kongre'den bir ölçüde destek bulmak mümkün olabilir. Ancak bu da Kongre'nin kompozisyonuna

23 "ANCA Withholds Support For Presidential Candidates" *Asbarez*, 15 Ekim 2012.

24 "ANCA Issues Statement on 2012 Elections" *Asbarez* 7 Kasım 2012.

25 "ANCA Issues Statement on 2012 Elections" *Asbarez*, 7 Kasım 2012.

ve özellikle Temsilciler Meclisi ve Senato'da dışişleri komisyonlarındaki güç dengelerine bağlıdır. Bu çerçevede Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesi Başkanlığına, Kongre'de Ermeni Çıkarları Grubu (Armenian Caucus) Eş Başkanı Ed Royse'un seçilmesi Ermeniler lehine bir gelişme olmuştur.²⁶ Kaliforniya'dan seçilen Ed Royse öteden beri Ermeni görüş ve taleplerini desteklemiştir. Ancak bu anılan Komitenin başkanını izleyeceği anlamına gelmemektedir. Komite, yukarıda da belirttiğimiz gibi, kendi içindeki güç dengelerine göre karar verecektir.

III- FRANSA VE ERMENİ SORUNU

Bu konuyu iki ayrı bahiste ele alarak inceleyeceğiz: Fransa'da Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılması öngören bir kanun çıkarılması ve Fransız okul kitaplarında Ermeni soykırımı iddialarına yer verilmesi

1. Ermeni soykırım iddialarını reddedenlerin cezalandırılması için bir kanun çıkarılması

Hatırlanacağı üzere bu konuda Fransız Meclisi 2006 yılında bir kanun tasarısını kabul etmiş ancak Fransız Senatosunda "Hafıza Kanunlarına" karşı olanların etkisiyle bu tasarı yıllarca Senato gündemine alınmamıştı. Başkan Nicolas Sarkozy'nin Ermeni sorunundan başkanlık seçimleri için yararlanmaya karar vermesinden sonra ise bu tasarı Başkanın desteğiyle Senato tarafından da tasdik edilerek kanunlaşmıştı. Ne var ki Millet Meclisi ve Senatodan bazı üyelerin söz konusu kanunun Fransız Anayasasına aykırı olduğunu belirterek, bir tür Anayasa Mahkemesi olan Anayasa Konseyine başvurmaları üzerine Konsey bu kanunu iptal etmişti.²⁷

Söz konusu kanunun ve 2001 yılında kabul edilmiş olan soykırım iddialarını tanıyan kanunun kabulü için ciddi çabalar harcamış olan Fransa'nın yeni Cumhurbaşkanı François Hollande Ermenilerin ısrarı üzerine inkâr edenlerin cezalandırılması için yeni bir kanun çıkarılacağını, hatta kısa zamanda bu konuda Meclise teklif götürüleceğini söylerken Dışişleri Bakanı Laurent Fabius bu konudaki kanun Anayasa konseyi tarafından iptal edildiği için aynı mealde yeni bir kanunun kabulünün de aynı sonucu doğuracağını bildirmiş ve bu nedenle de Ermenilerin eleştirilerine neden olmuştu.²⁸ Ancak zamanla Dışişleri Bakanının haklı olduğu meydana çıkmıştır. Artık Cumhurbaşkanlığı çevreleri de Anayasa Konseyi'nce reddedilemeyecek bir tasarı hazırlanması

26 "Armenian Caucus Co-Chair Appointed Foreign Affairs Committee Chair" *Asbarez*, 28 Kasım 2012

27 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 41, s.46

28 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 42, s.23

üzerinde durmaktadır. Ne var ki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra aylar geçmiş olmakla beraber bu konuda bir tasarı hazırlanıp Millet Meclisine gönderilememiştir. Anayasa Konseyinin itiraz edemeyeceği bir formülün ne olabileceği hususunda da bir bilgi yoktur. Kısaca verilen sözlere rağmen bu konuda bir ilerleme sağlanamamıştır.

Bu arada, Başkan Hollande ve yeni Fransız Hükümetinin Sarkozy döneminde çok gerilemiş olan Türk-Fransız ilişkilerini yeniden düzeltmek için, Türkiye tarafından da paylaşılan, bir istek içinde olduğu görülmektedir. Bu olgu da söz konusu tasarının gecikmesinde önemli bir rol oynamış olabilir. Nihayet, Fransa’da Parlamento ve başkanlık seçimleri yapıldığı için, gelecek seçimlere kadar Ermenilerin desteğine ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu da söz konusu kanunun çıkartılmasında aceleci davranılmaması için bir nedendir. Doğal olarak bu durum Fransa’daki Ermeni toplumunda endişe yaratmakta ve geleceğe kuşkuyla bakılmasına yol açmaktadır. Ne var ki François Hollande geçmişte Ermenilere o kadar yardımcı olmuştur ki çalacakları başka bir kapı da bulunmamaktadır.

François Hollande’ın şu sıralarda soykırım iddialarını reddedenlerin cezalandırılması kanunu konusundan uzak durmak istemesi Başkan Sarkisyan’ın 12 Kasım 2012 tarihinde Fransa’ya yaptığı ziyaret sırasında da belli olmuştur.

François Hollande bu münasebetle yaptığı konuşmada iki ülke arasındaki yakın ilişkilerden, Fransa’nın Ermenistan’a en fazla yatırım yapan ikinci ülke olmasından, ekonomik ilişkilerin daha da artabileceğinden ve kültürel ilişkilerden bahsetmiş, Karabağ konusuna değinerek devamlı bir çözüm bulunabilmesi için, Madrid ilkelerini esas alarak müzakerelerin devamı gereğine temas etmiş, Suriye ve İran’a değinmiş son olarak da Fransa’da sayıları 500.000 kadar olan Ermenilerden övgü ile bahsetmiştir. Ayrıca Başkan Sarkisyan’ın Ermenistan’a ziyaret etmesi için kendisine yaptığı daveti kabul ettiğini de söylemiştir.²⁹ Hollande bu konuşmasında “soykırım” konusuna açıkça değinmemiş, ancak kullandığı “trajik tarih” ve “tarihi felaket” gibi deyimler soykırım iddialarını çağırıştırılmıştır.

Söz konusu kanun tasarısından ise hiç bahsetmemiştir.

Başkan Sarkisyan ise yaptığı konuşmada ekonomi alanında Fransa’ya olan ihtiyaçlarından söz ettikten sonra Başkan Sarkozy’nin Ermeni soykırımını tanıyan kanununun (2001 yılı kanunu) ve soykırımı reddedenlerin

29 “Déclaration conjointe du Président de la République et de M. Serge SARKISSIAN, président de la République d’Arménie” <http://www.elysee.fr/president/les-actualites/declarations/2012/declaration-conjointe-du-president-de-la-14247.html> 12.11.2012

cezalandırılmasını öngören kanunun (2012 yılı kanunu) kabul edilmesinde başlıca amil olduğunu belirtmiştir.³⁰ Bu bir türlü hatırlatma karşısında Hollande Fransa'nın Ermeni soykırımını tanınmasında çabalarına değindiği için Sarkisyan'a teşekkür etmek durumunda kalmış³¹ ancak yine de cezalandırma kanunundan bahsetmemiştir.

Hollande'ın bu gayet çekingen tutumu söz konusu kanundan vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Hollande geçmiş yıllarda bu konuda o kadar aktif olmuştur ki artık, kanımızca, geri dönmesi mümkün değildir. Fransızların şimdi bir yandan Ermenileri memnun ederken Türklerin fazla tepkisini çekmeyecek diğer yandan Anayasa Konseyince de reddedilmeyecek bir formül arayışı içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Yazılarda sadece Ermeni veya Ermeni taraftarı kaynakların kullanıldığı ve hiçbir Türk/Osmanlı kaynak veya belgesine atıf yapılmadığı ayrıca 1915 olaylarının soykırım olmadığını belirten, Fransızlar da dâhil, birçok tarihçi olduğundan hiç bahsedilmediği görülmüştür.

2. Fransız Okul Kitaplarında Ermeni Soykırımı Konusu

2001 yılında Fransa'nın Ermeni soykırımı iddialarını tanıdığına dair bir kanun kabul edilmesinden sonra bu iddiaların Fransız okul kitaplarında yer almasına hukuki açıdan bir engel kalmamıştı. Nitekim yaklaşık 2003 yılından itibaren bazı okul kitaplarında bu konuda bilgi verilmeye başlandığı

görülmüştür. Ancak bu konunun okutulması mecburi olmamıştır.

2008 yılında kabul edilen müfredat programına göre bu konunun okutulması zorunlu hale getirilmiş ve bu programın uygulanmasına 2012 yılında başlanmıştır.³² Bu haliyle soykırım iddiaların Fransız okul kitaplarına girmesinin François Hollande'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi ve Sosyalistlerin seçimleri kazanıp hükümeti kurmalarıyla bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu konuda karar Başkan Sarkozy döneminde alınmıştır. Ne var ki bu konunun okul kitaplarına konmasında Başkan Hollande ve Sosyalistlerin bir itirazı bulunmamaktadır.

Fransız okul kitaplarında bu konuyu ele alan bölümler tamamen Ermeni iddialarını benimsemiştir. Yazılarda sadece Ermeni veya Ermeni taraftarı kaynakların kullanıldığı ve hiçbir Türk/Osmanlı kaynak veya belgesine atıf

30 Aynı kaynak

31 Aynı kaynak

32 "La Turquie veut réécrire l'histoire dans les manuels français" *Nouvelles D'Arménie Magazine*, Sayı 189, Ekim 2012, s. 76.

yapılmadığı ayrıca 1915 olaylarının soykırım olmadığını belirten, Fransızlar da dâhil, birçok tarihçi olduğundan hiç bahsedilmediği görülmüştür. Bu kitapların Fransa’da 3. sınıfta (Türk sisteminde 8. sınıfta) okutulacağı anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu bölümlere fotoğraflar da konulmuştur. Bunlardan bazıları kadavralar, Ermenilerin asılma sahneleri, Ermeni çocuklarının öldürülmesi gibi bazı sahneleri göstermektedir. Fotoğrafların genelde, Osmanlı Ordusunda görevli bir Alman Subay olan Armin T. Wegner’e ait olduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen, tarafsız bir kişi olmadığı eskiden beri bilinmektedir, ayrıca fotoğraflarındaki sahnelerin Ermenilere ait olduğu da kanıtlanamamıştır.

Bu arada öldürülen Ermenilerin sayısı hakkında fikir birliği yoktur. Genelde 1,5 milyon rakamı kullanılmış olmakla beraber 650.000, 800.000, 1.200.000 gibi rakamlar da görülmektedir.

Metinlerde de tarafsız bir üslup kullanılmamış olup bazen en aşırı ifadelerin veya tamamen uydurma kaynakların kullanılmış olduğu görülmektedir. İki misal verelim:

Kitabın Başlığı: Histoire-Géographie 3e

Yazarı: Martin Ivernet & Benjamin Villemagne

Talat Paşa’nın Halep Valiliğine gönderdiği 15 Eylül 1915 tarihli telgraf : “Daha önce bildirildiği gibi Hükümet Türkiye’de yaşayan tüm Ermenileri ortadan kaldırmaya karar vermiştir... Kadın, çocuk sakat demeden... onların varlığına son vermek gerekmektedir”.

Nvart Mahokian adında bir Ermeninin tanıklığı : ... yerler kesik kafalarla ve insan vücudundan parçalarla doluydu... Fırat Nehri insan cesetlerini sürüklüyordu... Su içmemize izin verilmiyordu, içmek isteyen jandarma vuruyordu. “

Kitabın Başlığı: Histoire-Géographie 3e.

Yazarı: Christine Dalbet ve Danielle Le Prado-Madaule

1915 yılı başında soykırımı örgütlemek için Talat Paşa’nın da katıldığı gizli bir İttihat ve Terakki toplantısı yapıldı ve bu konuda valilere talimat gönderildi. Bu talimatın 5. maddesi şöyledir: Elli yaş altındaki tüm erkeklerin, papazların ve öğretmenlerin öldürülmesi, genç kızların ve çocukların İslam dinine geçmesine izin verilmesi.

Bu haliyle Fransız okul kitaplarındaki bu bölümler Ermeni propagandasını yansıtmakta ve öğrencilere bu propagandayı benimsetmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında kitapların bu bölümü bilimsel değil siyasi bir nitelik taşımaktadır.

Fransız okul kitaplarında Ermeni soykırım iddialarının bu şekil ve üslupla anlatılmasının bazı sonuçları olacaktır.

Bunların başında bu ifadeler ile facia fotoğraflarının bazı gençlerde bir travma yaratması olasılığı gelmektedir.

İkinci olarak bu bölümlerden bazıları Türklere karşı bir nefret söylemi niteliğindedir. Bu da gençlerde kökeni ırkçılığa dayanan geleneksek Türk karşıtlığını, ayrıca yabancı düşmanlığını ve son zamanlarda yayılmaya başladığı gözlemlenen islamofobiyayı arttıracaktır. Bu durumun bir diğer sonucu ise çoğunluğu Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olmasına karşı olan Fransız kamuoyundaki bu eğilimi daha da arttıracak olmasıdır.

Bu arada en fazla etkilenecek olan kişilerin Fransız okullarındaki Türk asıllı öğrenciler olacağı görülmektedir. Onlar, ister istemez bir suçluluk duygusuna kapılacaklar ve çoğu Fransız toplumuna uyum sağlamakta zorlanacaktır. Bir kısmının ise itiraz ve /veya isyan havası içine girmeleri ve hatta anne ve babaları tarafından bu yolda teşvik edilmeleri mümkündür. Nitekim daha şimdiden bunun misalleri görülmektedir. Lyon şehrinde bir Türk öğrenci Ermeni soykırımı dersi verilirken, öğretmenin büyük ceza alacağı ve okuldan bile atılabileceği tehditlerine rağmen, sınıfı terk etmiştir. Okul yönetimi bu öğrenciye ceza verememiş, davranışını babasına şikâyet etmiş ancak onun oğlunun tutumunu tasvip etmesi şaşkınlık yaratmıştır.³³ Bu münferit bir olaydır. Ancak Türkler arasında bu tür tepkilerin artması Fransızlar için ciddi bir sorun oluşturabilir.

Bu kitaplara karşı ne yapılabileceğine gelince, kitaplardaki bu bölümlerin kaldırılması veya değiştirilmesi için resmi girişimler yapılabilir ve büyük olasılıkla zaten yapılmıştır. Ancak bunlardan bir sonuç alınması güçtür zira Fransa 2001 yılı kanunuyla Ermeni soykırımını resmen tanımıştır.

Buna karşın Fransız vatandaşı olmuş Türklerin kitapların bu bölümlerinin, bir toplum olarak kendilerini rencide ettiğini ileri sürerek, yargıya başvurmaları mümkündür. Bundan yirmi yıl kadar önce tanınmış Amerikalı tarihçi Bernard Lewis'in Ermeni soykırımının varlığından şüphe duyan sözleri üzerine Fransa'daki bazı Ermeni derneklerinin bu ifadelerin Ermeni toplumunu rencide ettiğini ileri sürerek kendine dava açmış ve kazanmış oldukları hatırlardadır.

33 "Hani Okuldan Atıldı?" DHA, 5 Kasım 2012.

3. Talat Paşa'ya Atfedilen Telgraflar

Fransız okul kitaplarının bazılarında Ermenilerin katledilmesi talimatının zamanının Dâhiliye Nazırı Talat Paşa tarafından verildiği belirtilmektedir. Aslında mevcut olmayan bu telgraflar uzun yıllar Ermeni soykırımının kanıtı olarak gösterilmiş ve öyle kabul edilmiştir. Sonra sahte oldukları anlaşılınca bunlara yapılan atıflar ortadan kalkmış ancak son zamanlarda, yukarıda değindiğimiz okul kitaplarında görüldüğü gibi, bu telgraflardan yeniden bahsedilmeye başlamıştır. O nedenle bu konu üzerinde ayrıca durmamızın yararı vardır.

1920 yılında Aram Andonian adında bir İstanbul Ermenisi “Naim Bey’in Anıları: Ermenilerin Tehcir ve Katliamına İlişkin Türk Resmi Belgeleri” başlığını taşıyan bir kitap yayınlamıştı.³⁴ Bu kitabın Fransızcası aynı yıl, ancak başka bir başlıkla çıkmıştı.³⁵

Kitabın yazarı Aram Andonian, savaş yıllarında Halep’te İskân Dairesinde bir memur olduğunu iddia ettiği Naim Bey’in Talat Paşa tarafından imzalanmış ve Ermenilerin öldürülmesini isteyen bazı telgrafları para karşılığında kendisine verdiğini ileri sürmekte ve bu telgrafların metinlerini kitapta yayınlamaktadır.

Bu telgraflar üzerinde yıllar sonra iki Türk araştırmacısı, Şinasi Orel ve Süreyya Yuca, Osmanlı Arşivlerinde araştırma yaptıktan sonra “Ermenilerce Talat Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü” başlığını taşıyan bir kitap yayınlamışlardır.³⁶ Kısa bir süre sonra bu kitabın İngilizce ve Fransızca çevirileri de basılmıştır.³⁷

Şinasi Oral ve Süreyya Yuca, özetle şu hususlara dayanarak, belgelerin sahteliğini kanıtlamışlardır:

- Belgelerde genellikle bir tarih ve bir kayıt numarası bulunmaktadır. Dâhiliye Nezareti kayıt defterlerinde yapılan araştırmalarda tarihlerin belgedeki kayıt numaralarına uymadığı, ayrıca o tarihteki yazıların Ermeni sorununa ait olmadığı görülmüştür.
- Ayrıca Dâhiliye Nezareti Arşivlerinde de bu telgrafların bulunmadığı saptanmıştır.

34 Aram Andonian, comp., *The Memoirs of Naim Bey: Turkish Official Documents Relating to the Deportations and Massacres of Armenians* (Newtown Square, Pa.: Armenian Historical Society, 1965, reprint of London, 1920 ed).

35 *Documents officiels concernant les massacres arméniens*. Imprimerie H. Tourabian, Paris, 1920

36 Orel, Şinasi ve Süreyya Yuca, *Ermenilerce Talat Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü*, Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1983

37 *The Talat Pasha Telegrams. Historical Fact or Armenian Fiction*, K. Rustem & Brother Publishers, Nicosia, 1986; *Affaires Arméniennes, Les “Télégrammes” de Talat Pacha, Fait historique ou Fiction*, Triangle, Paris, 1986

- Telgraflardan bazılarında cevap veren Halep Valisi Mustafa Abdülhâlik Beyin imzasının sahte olduğu görülmüş ayrıca o tarihte Halep Valisinin Bekir Sami Bey olduğu anlaşılmıştır.
- İki adedi hariç, belgeler antenli kağıda değil düz kağıt üzerine yazılmıştır ki Devlet yazışmaların antetli kağıtla yapılması gereklidir.
- Belgelerde kullanılan dil ve deyimler Osmanlı resmi yazışmalarının diline benzememektedir.
- Belgelerde Milâdî ve Rumî tarihlerde ve bismelenin yazılışında yanlışlar vardır. Bunlar ve yukarıda 5. maddede belirttiğimiz noktalar bu belgelerin bir gayrimüslim tarafından kaleme alındığı kanısını vermektedir.
- Andonyan'a göre Naim Bey Halep'te İskân Dairesinde bir memurdur. Ancak "Salname"de ve diğer Osmanlı kaynaklarında (İrade-i Seniye defterleri, Ruzname-i Ceride-i Havadis ve düsturlar) Halep'te Naim Bey adında bir memurdan bahsetmemektedir. Naim Bey çok küçük rütbeli ise kendisinden bahsedilmeyebilir ancak bu kadar önemli ve gizli belgelerin küçük bir memurun eline geçmesi mümkün değildir.

Söz konusu kitabın yayınlanması, soykırım iddialarının temelini teşkil eden Talat Paşa telgraflarının sahteliğini, dolayısıyla soykırım iddialarının asılsızlığını ortaya koyduğundan Ermeni çevrelerin tepkisini çekmiş ve telgrafların gerçek olduğunu kanıtlama çabaları başlamıştır.³⁸ Şinasi Orel ve Süreyya Yuca'nın ileri sürdükleri hususlar (numara ve tarihlerin tutmaması, sahte imza, takvimlerin karıştırılması, antetli kağıt v.b.) maddi yanlışlar olup bunların çürütülmesi mümkün değildir. Bu nedenle Andonyan belgelerin "içeriğinin" doğru olduğu ileriye sürülmeye başlanmıştır. Ancak bu düşünce tarzı mantıksızdır. Andonyan belgelerinde yer alan hususların başka belgelerde bulunması Andonyan belgeleri gerçek kılmaz, onlar sahte olmaya devam eder. Andonyan'ın kitabı büyük olasılıkla Paris'teki barış müzakerelerini Ermeniler lehine etkilemek için yazılmıştır. Bu kitapta sözü edilen olayların başka belgelerde de yer aldığı iddiasına gelince bir yerde

38 Bu konuda iki yazar dikkati çekmektedir:

Birincisi Vahakn N. Dadrian olup adı geçen bu konuda International Journal of Middle East Studies 'de (No.18, 1986, s. 311-360) "The Naim- Andonian Documents on the World War I Destruction of Otoman Armenians: The Anatomy of a Genocide" başlığını taşıyan uzun bir makale yazmıştır.

İkincisi ise Yves Ternon olup bu yazar "Enquête sur la Négation d'un Génocide" başlıklı kitabının (Editions Paranthèse, Marseille, 1989) uzun bir bölümünü (s.25-73) bu konuya ayırmıştır. Bu yazar da Andonyan belgelerinin içeriğinin doğru olduğu görüşünü savunmakla birlikte, on yıl kadar sonra başka bir yazısında Andonyan belgelerini İltihat ve Terakki'nin suç işleme niyetinin kanıtı olarak ileri sürülmesinden vazgeçilmesinin uygun olacağını belirtmiştir (L'Actualité du Génocide des Arméniens, Edipol, Créteil, 1999) Ternon'un bu kitap içindeki yazısının başlığı: "La Qualité de la Preuve. A Propos des Documents Andonian et de la Petite Phrase d'Hitler" s. 138

katliam söylentileri varsa bu söylentilerin resmi belgelerde de yer aldığını kanısını yaratmak için Andonyan belgelerinin uydurulduğunu düşünmek de mümkündür.

Andonyan belgelerinin gerçek olduğu en azından gerçek olaylara değindiği şeklindeki savunmalara rağmen bir süre sonra Ermeni yazarların ve yandaşlarının artık “Talat Paşa Telgrafları”na atıf yapmamaya başladıkları gözlemlenmiştir. Buna neden olarak da Andonyan belgelerinin orijinalleri olmadığı için kullanmalarının doğru olmadığı ve mesela bu nedenle söz konusu belgelerin mahkemeler tarafından kabul edilemeyeceği ileri sürülmüştür. Bu söylem, aslında Andonyan belgelerinin mevcut olduğunu ancak Türklerin bunları ortaya çıkarmadığı gibi bir kanı yaratmaya yöneliktir. Oysa yukarıda anlattığımız gibi Andonyan belgelerinin sahteliğini yeterince ortaya konmuştur. Sahte belgelerin orijinali olmaz.

Bu konuda önemli diğer bir nokta bizzat Andonyan’ın söz konusu belgelerin sahteliğini dolaylı bir şekilde kabul etmiş olduğudur. Adı geçen 1937 yılında kitabına bazı eleştiriler yapan bir kişiye gönderdiği bir mektupta kitabın bir tarih çalışması olmadığını, propaganda amaçlı olduğunu ve doğal olarak bu tür yayınların yetersizlikler içerdiğini belirlemiştir.³⁹

Uzun süre anılmayan Andonyan belgelerine son zamanlarda yeniden atıfta bulunulmasının nedenlerini şöyle açıklayabiliriz:

Türk tarihçileri ve yazarları, belki de çok saçma buldukları için, Andonyan belgelerine fazla değinmemişler, ayrıca bu belgelerin gerçek olduğu hakkındaki Ermeni iddialarına da cevap vermemişlerdir. Böylece belgelerin sahte olduğu zamanla unutulmaya başlanmıştır.⁴⁰

Diğer yandan Şinasi Orel ve Süreyya Yuca’nın kitabının Türkçesi ve İngilizce ve Fransızca çevirileri çoktan tükenmiş olmasına rağmen bu kitaplar yeniden basılmamıştır.

Sonuç olarak sahteliği üzerinde son yıllarda hemen hiç durulmayan bu belgeler yeniden canlandırılmış ve kullanılmaya başlanmıştır.

39 *Justicier du génocide des Arméniens, Le Procès*

40 Buna karşın bir Fransız yazar 2011 yılında Andonyan belgelerinin sahteliğini yeniden ortaya koymuştur. Bkz. Maxime Gauin “Aram Andonian’s ‘Memoirs of Naim Bey’ and the Contemporary Attempts to Defend their ‘Authenticity’”, *Review of Armenian Studies*, No.23 (2011) s. 233-292

IV - ERMENİSTAN'DA BAŞKANLIK SEÇİMLERİ

2013 yılı Şubat ayında Ermenistan'da başkanlık seçimleri yapılacaktır.

Ermenistan Anayasası Cumhurbaşkanlarına büyük yetkiler vermekte ve bu nedenle gerek parlamentonun gerek Hükümetin siyasetteki rolleri ve etkileri ikinci planda kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Cumhurbaşkanlığı seçimi ülkedeki en önemli siyasi olaydır.

Geçen Mayıs ayında yapılan parlamento seçimlerinden önce Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Sarkisyan'ın kolaylıkla kazanacağı hususunda hemen herkes birleşiyordu. Ancak Parlamento seçimlerinden sonra, Sarkisyan'ın başkanlığını yaptığı Ermenistan Cumhuriyetçi Partisinin bu seçimleri kazanmasına hatta Parlamento'da çoğunluğu ele geçirmesine rağmen iç siyasette önemli bir gelişme oldu. Hükümet koalisyonun ikinci partisi olan Müreffeh Ermenistan Partisi koalisyondan çekildi.

Müreffeh Ermenistan Partisi 2008 yılı seçimlerinden kısa süre önce kurulmuştur. Önerdiği politikalar bakımından Cumhuriyetçi Partiden görünür bir farkı yoktur. Başkanlığını yapan Gagik Tsarukyan ve partinin ileri gelenleri genelde iş adamlarına veya iş çevrelerine yakın politikacılar. O zaman sıkça dile getirilen bir duyuma göre bu parti eski Başkan Robert Koçaryan'ın telkini üzerine kurulmuştur ve Rusya iş çevreleriyle yakın teması vardır.

Parlamento seçimlerinde Müreffeh Ermenistan Partisi oylarını yüzde yüzden (% 14,7'den % 30,12'ye) fazla arttırmış ve 24 olan milletvekili sayısı 37'e çıkmıştır. Hükümetin büyük ortağı olup, yukarıda da belirttiğimiz gibi, tek başına mutlak çoğunluğa sahip olan Cumhuriyetçi Partinin oyları %32,8'den %44,02'ye çıkmıştır ancak oran olarak artış Müreffeh Ermenistan Partisinden azdır. Bu durum Ermenistan'da yükselen partinin Müreffeh Ermenistan olduğunu açıkça göstermektedir. Bunun sonucu olarak bu Parti iktidardan daha fazla pay istemiş ve bazı duyumlara göre Başbakan'ın bu partiden olması talep edilmiştir. Ancak Cumhuriyetçi Parti bu konuda taviz vermemiş ve Hükümet Müreffeh Ermenistan Partisi katılmadan kurulmuştur. Cumhuriyetçiler Mecliste çoğunluğa sahip olduğundan bunun o zaman fazla bir sakıncası görülmemiştir.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaştıkça Müreffeh Ermenistan partisinden de adaylar çıkabileceği hususu gündeme gelmiştir. Normal olarak Parti başkanı Tsarukyan'ın aday olması gerekirdi. Ancak adı geçen, böyle bir olasılığı reddetmemekle beraber, adaylığını ilân etmemiş ancak aday olabileceğini de ima etmekten kaçınmamıştır. Müreffeh Ermenistan Partisini

perde arkasından idare ettiği ileri sürülen ülkenin ikinci Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan da adaylığı konusunda kesin bir beyanda bulunmamakla beraber, şu ana kadar (Kasım 2012 sonu) adaylığını da koymamıştır. Bunun üzerine Koçaryan döneminde on yıla kadar Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Vartan Oskanyan'ın aday olacağı söylenmeye başlamış ancak adı geçen kurucusu olduğu Civilitas düşünce kuruluşuna ülke dışından gönderilen bağışların yerine kullanılmadığı gibi bir gerekçeyle dava açılmış, bununla yetinilmeyip, Oskanyan'ın milletvekili dokunulmazlığı kaldırılarak itibarı sarsılmak istenmiştir. Ancak bu girişim, özellikle Batılı ülkelerde eleştirilmiştir.

İlk olarak Serj Sarkisyan Cumhurbaşkanlığı için aday olacağını açıklamıştır.

Ermenistan'ın Birinci Cumhurbaşkanı olup halen, Müreffeh Ermenistan Partisinden sonra en büyük siyasi kuruluş olan Ermenistan Milli Kongresinin Başkanı Levon Ter Petrosyan adaylığını koymamıştır. Adı geçen 2008 seçimlerinde oyların %52'sini toplayan Sarkisyan'a karşı % 21,5 oranında oyla kazanabilmişti. Bu yılki parlamento seçimlerinde Partisi ancak %7,8 oy alabildiğinden cumhurbaşkanı seçilmesi şansı yok gibidir. Bu nedenle adaylığını koymadığı düşünülmektedir.

Miras Partisi Başkanı Raffi Hovannisyan ise aday olacağını açıklamıştır. Adı geçen bir Amerikan Ermenisi olup Partisi de Diaspora'ya yakındır. Ancak Miras, küçük bir partidir. Seçimlerde oy oranı %6 olup çıkardığı milletvekili sayısı ise 7'dir.⁴¹ Hovannisyan kamuoyunun dikkatini aşırı söylem ve davranışlarıyla çekmeye çalışmaktadır. Mesele bir süre önce kışın ortasında Erivan meydanlarından birinde, ne sebeple olduğu pek anlaşılamayan bir açlık grevine gitmiştir. Son olarak da hiçbir Ermeni siyaset adamının gitmemeye özen gösterdiği Azerbaycan'a giderek bir uluslararası toplantıya katılmış, burada Karabağ sorunu nedeniyle Azerbaycan'ı ağır bir dille eleştirmiş ve Türkiye'yi de Batı Ermenistan'ı işgal etmiş olmakla suçlamıştır. Hakkı olmadığı halde söz isteyince ve verilmeyince kürsüyü işgal etmeye çalışmıştır. Bu tür demagojik davranışlar, bir kısım Ermeniler tarafından beğenilse de, cumhurbaşkanlığı seçilmek için yeterli değildir.

Taşnak Partisi veya asıl adıyla Ermeni Devrimci Federasyonu söylem ve eylemde Miras partisinden çok ilerisinde bir aşırılığa sahiptir. Diasporadaki gücüne karşılık Ermenistan'da ciddi bir varlık gösterememiştir. Koçaryan'ın başkanlığı döneminde Hükümete girdikten sonra oylarını biraz arttırmışsa da, Türkiye-Ermenistan Protokollerinin imzalanmasına tepki olarak

41 Bu parti 2008 yılında oyların %6'sını ve 7 milletvekilliği almakla göreceli bir başarı elde etmiştir. Miras partisi geçen seçimlerde oyların %5,7'si ile 5 milletvekili kazanarak parlamentoya girebilmiştir.

koalisyonundan ayrılmış ve bu yılki parlamento seçimlerinde oylarını ciddi şekilde yitirdiği görülmüştür.⁴²

Ermeni adı Orinats Yerkir olan ve Hukuk Ülkesi veya Devleti olarak Türkçeye çevrilebilecek olan bu Partinin başkan Arthur Bagdasaryan herhalde Avrupa Birliği ülkelerin Cumhurbaşkanı olarak görmek istediği kişilerin başında gelmektedir. Ancak, Hükümet koalisyonunda yer almakla beraber, son seçimlerde %5,5 oyla 5 milletvekili çıkarabilen bu partinin cumhurbaşkanlığı seçimlerinde şansı yoktur.

Cumhurbaşkanlığı seçimlere 3 aydan daha az bir zaman kaldığı günümüzde Ermeni kamuoyunun eğilimi nedir? Bu konuda yayımlanan bir kamuoyu yoklamasına göre⁴³ olası adayların alabilecekleri oy oranı şöyledir:

Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan.....	% 28
Müreffeh Ermenistan Partisi Başkanı Tsarukyan.....	% 19
İkinci Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan.....	% 11
Miras Partisi Başkanı Raffi Hovannisyan.....	% 4
Ermenistan Milli Kongresi Başkanı Levon Ter-Petrosyan.....	% 3
Eski Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan.....	% 3
Hukuk Devleti Partisi Başkanı Artur Bagdasaryan.....	% 1
Taşnak Partisi Meclis Grup Başkanı Vahan Hovannisyan.....	% 1

Bu arada son aylarda Ermenistan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, ülkenin içişi olduğu kadar uluslararası boyutu olduğunu da görülmüştür.

Vladimir Putin'in yeniden başkan seçilmesinden sonra Rusya'nın, Sovyetler Birliğinden ayrılan bazı ülkelerle birlikte bir blok kurmak girişimleri artmıştır. Güney Kafkaslarda, Gürcistan ve Azerbaycan'ın özel durumları dikkate alındığında bu bloğa katılabilecek yegâne ülke Ermenistan'dır. Ermenistan'ın İran ve Türkiye sınırlarının Rus birlikleri tarafından korunması, Gümrük yakınlığında büyük bir Rus askeri üssü bulunması, Ermenistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu ve CSTO üyeliği,⁴⁴ Rusya'nın Ermenistan ekonomisindeki özel yeri ve Rus yatırımları, Ermenistan'ın petrol

42 Taşnak Partisi 2008 Parlamento seçimlerinde oyların %13'ü ile 16 milletvekili çıkarmıştı. Bu yılki Parlamento seçimlerinde ise oyların sadece %5,7'sini alabilerek 6 milletvekili çıkarabilmiştir.

43 "Si les Elections Présidentielles Avaient Lieu Dimanche Prochain, Serge Sarkissian Arriverait en Tête" *Armenews*, 12 Kasım 2012.

44 CSTO, Collective Security Treaty Organization

ve doğal gazda Rusya'ya bağımlılığı bu ülkeyi Rusya'nın güdümünde kurulmak istenen blok için adeta ideal bir aday haline getirmektedir.

Ermenistan Hükümeti Rusya ile bu imtiyazlı denebilecek ilişkilerin sürdürülmesinden yanadır ve özellikle, güvenlik mülahazalarıyla Rusya'ya büyük ihtiyaç duyulduğunu saklanmamaktadır. Ne var ki Ermenistan özellikle ekonomik ve aynı zamanda siyasi nedenlerle de Batı ülkeleriyle ve bunların Avrupa'daki AB, NATO, Avrupa Konseyi gibi örgütleriyle de yakın bir işbirliği içinde olmayı istemektedir. Sorun bu noktada çıkmaktadır. Anlaşılan Rusya Ermenistan'ın bir ölçüde bazı Batılı ülke ve örgütlerle işbirliği yapmasını normal karşılamakla birlikte bunun bir sınırı olmasını ve özellikle ekonomik alanda bir entegrasyona gidilmesini istememektedir. Bu nedenle, daha önce ayrıntılı bir şekilde açıkladığımız,⁴⁵ Ermenistan'ın Avrasya Birliğine üye olmasını ısrarla istemektedir. Diğer yandan NATO ile olan temas ve işbirliğinin sınırlı olmasını arzulamaktadır. Rusya'nın doğal gaz fiyatlarını bu konuda Ermenistan üzerinde baskı aracı olarak kullanabileceği anlaşılmaktadır. Ancak Ermenistan'ın direndiği de görülmektedir. Başbakan Tigran Sarkisyan Avrasya Birliğine aday olmasının Ermenistan'ın lehine olmadığını açıkça söylemiştir.⁴⁶ Bu durumun Başkan Putin'i olumsuz etkilediği ve Ermenistan'a yapması beklenen ziyaretini süresiz ertelediği basın haberlerinde yer almıştır.⁴⁷

Ermenistan özellikle ekonomik ve aynı zamanda siyasi nedenlerle de Batı ülkeleriyle ve bunların Avrupa'daki AB, NATO, Avrupa Konseyi gibi örgütleriyle de yakın bir işbirliği içinde olmayı istemektedir.

Buna karşın Avrupa Birliği ülkelerinde ve örgütlerinde Ermenistan'a karşı ilginin büyüdüğü buna paralel olarak da bu ülkeye yapılan ziyaretlerin artmakta olduğu görülmektedir. AB ülkesi üyelere, adeta önceden kararlaştırılmış bir plana göre hareket edildiği kanısını veren şekilde Ermenistan'a yapılan üst düzey ziyaretlerde ciddi bir artış vardır. Aynı artış AB, NATO ve Avrupa Konseyi yetkililerinde de görülmektedir. Bu yıl içinde NATO Genel Sekreteri Rasmussen, Kafkasya için Özel Temsilci Appathurai, NATO Baş Komutanı, Avrupa'daki Amerikan Kara Kuvvetleri Komutanı ve daha düşük düzeyde birçok NATO yetkilisi Ermenistan'ı ziyaret etmişlerdir. AB kuruluşları yetkililerinin yaptığı ziyaretlerin düzeyi daha da yüksektir. Bu çerçevede AB Başkanı Herman van Rompuy ile AB Komisyonu Başkanı Baroso Ermenistan'a gelmişlerdir. Avrupa Konseyinden ise Genel Sekreter Yardımcısı bir ziyaret yapmıştır. Geçen

45 *Ermeni Araştırmaları Sayı 42*, s.30,31

46 Aynı kaynak

47 "Putin Not Planning to Visit Armenia" *Haykakan Zhamanak*, 10 Kasım 2012.

yıllarda görülmeyen bu ziyaret yoğunluğu Ermenistan'a duyulan ilginin ve bu ülkenin Batılı ülkelerle yakın ilişki yürütmesi isteğinin kanıtını oluşturmaktadır.

Serj Sarkisyan'ın Rusya'nın istediği Ermenistan Cumhurbaşkanı olduğu şüphelidir. Ancak halen en fazla oy alabilecek bir kişi olması, Ermenistan'daki tüm güvenlik güçleri üzerindeki nüfuzu gibi nedenlerle Sarkisyan'ı bertaraf etmek çok zordur. Rusya ile Batılı ülkeler arasında Ermenistan konusunda yürütülmekte olan bu gizli mücadelenin nasıl biteceğini şimdiden kestirmek güçtür.

KAYNAKÇA

Basın

ANCA Press

APA

Armenian Weekly

Armenews

Armradio.am

Asbarez

DHA

Ermeni Araştırmaları

Haykakan Zhamanak

Interfax

Mediamax

News.am

Nouvelles D'Arménie

Radikal

Today's Zaman

Kitap ve Makaleler

Andonian, Aram, comp., *The Memoirs of Naim Bey: Turkish Official Documents Relating to the Deportations and Massacres of Armenians* (Newtown Square, Pa.: Armenian Historical Society, 1965, reprint of London, 1920 ed).

- *Documents officiels concernant les massacres arméniens*. Imprimerie H. Tourabian, Paris, 1920

Dadrian, Vahakn “The Naim- Andonian Documents on the World War I Destruction of Otoman Armenians: The Anatomy of a Genocide” *Journal of Middle East Studies* (No.18, 1986, s. 311-360)

Gauin, Maxime “Aram Andonian’s ‘Memoirs of Naim Bey’ and the Contemporary Attempts to Defend their ‘Authenticity’, *Review of Armenian Studies*, No.23 (2011) s. 233-292

L’Actualité du Génocide des Arméniens, Comité de défense de la cause arménienne. Edipol, Créteil, 1999

Orel, Şinasi ve Süreyya Yuca, *Ermenilerce Talat Paşa’ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü*, Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1983

- *The Talat Pasha Telegrams. Historical Fact or Armenian Fiction*, K. Rustem & Brother Publishers, Nicosia, 1986;

Ternon, Yves *Enquête sur la Négation d’un Génocide* (Editions Paranthèse, Marseille, 1989)